

ХІРУРГІЯ

Підручник для поглибленого вивчення

ТОМ 2

За редакцією професора Я. С. Березницького

Вінниця
Нова Книга
2025

Рекомендовано вченою радою Дніпровського державного медичного університету як підручник для поглибленого вивчення хірургії студентами старших курсів та післядипломної підготовки інтернів-хірургів у вищих медичних навчальних закладах III–IV рівнів акредитації (протокол № 2 від 21.01.2021 р.)

Автори:

Бадюл П. О., Білов О. В., Березницький Я. С., Бойко В. В., Вітовський Р. М., Герасименко О. С., Ісаєнко В. В., Козинець Г. П., Лазоришинець В. В., Лурін І. А., Лихман В. М., Опіщенко В. Ф., Никоненко О. С., Никоненко А. О., Парацій О. З., Піщурін О. А., Слесаренко С. В., Сорокіна О. Ю., Тамм Т. І., Труба Я. П., Храпач В. В., Черняк В. А., Шаповал С. Д., Шідловський В. О.

За редакцією професора Я. С. Березницького

Рецензенти:

Грубник В. В. — заслужений діяч науки і техніки України, лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки, доктор медичних наук, професор, завідувач кафедри хірургії Одеського національного медичного університету МОЗ України.

Мамонтов І. М. — доктор мед. наук, професор, завідувач кафедри хірургії Харківського національного медичного університету МОЗ України.

Мілиця М. М. — заслужений діяч науки і техніки України, доктор медичних наук, професор кафедри хірургії Запорізького державного медико-фармацевтичного університету.

Хірургія : підручник для поглибленого вивчення. Т. 2 / за ред. Я. С. Березницького. — Вінниця : Нова Книга, 2025. — 712 с. : іл.

ISBN 978-966-382-969-2

У підготовці та формуванні лікаря-хірурга інтернатура, у вигляді первинної спеціалізації, займає ключову позицію. Це обумовлено тим, що саме в цей період навчання молодий лікар має можливість отримати базову підготовку за всіма напрямками клінічної хірургії, вивчити й засвоїти клінічні прояви, діагностику та лікування основної хірургічної патології. В процесі практично орієнтованої роботи, на якій базується інтернатура, в першу чергу засвоюються ті патологічні стани, які найчастіше зустрічаються у лікаря-хірурга; нерідко вони мають прогресуючий та ускладнений перебіг, потребують ухвалення невідкладних тактичних рішень і надання невідкладної медичної допомоги. В підручнику представлено матеріал, що включає питання обґрунтування необхідності хірургічного втручання та його вибір; обсяг, варіанти до- і післяопераційного ведення хворих з різноманітною хірургічною патологією.

Виходячи з цього, інтерн-хірург повинен знати хірургічні захворювання в об'ємі базової підготовки, до яких відноситься весь спектр дій з розробки лікувально-діагностичного алгоритму при хірургічних захворюваннях різного профілю, а також володіти хірургічними навичками, які забезпечують професійну самостійну діяльність лікаря-хірурга.

Саме цьому присвячено другий том підручника "Хірургія", зміст якого відповідає затвердженій МОЗ України програмі з базової післядипломної підготовки лікаря-хірурга. Матеріал у підручнику структурований, з чітким виділенням основних розділів теми, і викладений відповідно до професійно орієнтованих задач та затверджених галузевих стандартів. Особливим у підручнику є практична орієнтація засвоєння клінічної хірургії за різними її напрямками.

Другий том підручника висвітлює різні види спеціалізованої хірургії за напрямками.

Підручник розрахований на інтернів-хірургів вищих навчальних закладів медичного профілю III–IV рівнів акредитації та молодих фахівців-хірургів.

УДК 617(075.8)

Колектив авторів

БАДЮЛ Павло Олексійович	д.мед.н., доцент, професор кафедри загальної медицини з курсом фізичної терапії Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
БІЛОВ Олексій Володимирович	к.мед.н., асистент кафедри хірургії та урології Дніпровського державного медичного університету МОЗ України
БЕРЕЗНИЦЬКИЙ Яків Соломонович	д.мед.н., професор кафедри хірургії та урології Дніпровського державного медичного університету МОЗ України
БОЙКО Валерій Володимирович	академік НАМН України, д.мед.н., професор, директор ДУ "Інститут загальної та невідкладної хірургії ім. В. Т. Зайцева" НАМН України, завідувач кафедри хірургії Харківського національного медичного університету МОЗ України
ВИТОВСЬКИЙ Ростислав Мирославович	д.мед.н., професор, професор кафедри хірургії серця та магістральних судин Національного університету охорони здоров'я України імені П. Л. Шупика
ГЕРАСИМЕНКО Олег Сергійович	д.мед.н., професор кафедри загальної та військової хірургії Одеського національного медичного університету МОЗ України, заступник начальника Військово-медичного клінічного центру Південного регіону
ІСАЄНКО Володимир Владиславович	к.мед.н., доцент кафедри хірургії серця та магістральних судин Національного університету охорони здоров'я України імені П. Л. Шупика
КОЗИНЕЦЬ Григорій Павлович	д.мед.н., професор, завідувач кафедри термічної травми та пластичної хірургії Національного університету охорони здоров'я України імені П. Л. Шупика
ЛАЗОРИШИНЕЦЬ Василь Васильович	д. мед.н., професор, академік НАМН України, член-кореспондент НАН України, директор ДУ "Національний інститут серцево-судинної хірургії імені М. М. Амосова НАМН України", завідувач кафедри хірургії серця та магістральних судин Національного університету охорони здоров'я України імені П. Л. Шупика
ЛИХМАН Віктор Миколайович	д.мед.н., професор, генеральний директор Харківського обласного центру онкології, професор кафедри онкології Харківського національного медичного університету МОЗ України
ЛУРІН Ігор Анатолійович	д.мед.н., професор, академік НАМН України, віцепрезидент НАМН України
ОНИЩЕНКО Володимир Федорович	к.мед.н., ст. наук. співр., доцент кафедри хірургії серця та магістральних судин Національного університету охорони здоров'я України імені П. Л. Шупика
НИКОНЕНКО Олександр Семенович	академік НАМН України та НАН України, д.мед.н., професор кафедри хірургії Запорізького державного медико-фармацевтичного університету
НИКОНЕНКО Андрій Олександрович	д.мед.н., професор, завідувач кафедри шпитальної хірургії Запорізького державного медико-фармацевтичного університету
ПАРАЦІЙ Олексій Зіновійович	к.мед.н., керівник Центру лікування аритмій клінічної лікарні "Феофанія" Державного управління справами
ПІЩУРІН Олександр Анатолійович	к.мед.н., доцент кафедри хірургії серця та магістральних судин Національного університету охорони здоров'я України імені П. Л. Шупика
СЛЕСАРЕНКО Сергій Володимирович	д.мед.н., професор, завідувач опікового відділення КНП "Міська клінічна лікарня Дніпровської міської ради"
СОРОКІНА Олена Юріївна	д.мед.н., професор, завідувач кафедри медицини катастроф та військової хірургії Дніпровського державного медичного університету МОЗ України
ТАММ Тамара Іванівна	д.мед.н., професор кафедри хірургії Харківського національного медичного університету МОЗ України

ТРУБА
Ярослав Петрович

д.мед.н., завідувач відділу хірургії вроджених вад серця у новонароджених та дітей молодшого віку ДУ "Національний інститут серцево-судинної хірургії імені М. М. Амосова НАМН України"

ХРАПАЧ
Василь Васильович

д.мед.н., професор, завідувач кафедри пластичної та реконструктивної хірургії Національного медичного університету імені О. О. Богомольця МОЗ України

ЧЕРНЯК
Віктор Анатолійович

д.мед.н., професор, директор університетської клініки Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ШАПОВАЛ
Сергій Дмитрович

д.мед.н., професор кафедри хірургії Запорізького державного медико-фармацевтичного університету

ШІДЛОВСЬКИЙ
Віктор Олександрович

д.мед.н., професор кафедри хірургії з урологією та малоінвазивною хірургією імені Л. Я. Ковальчука Тернопільського національного медичного університету МОЗ України

Зміст

Передмова.....	9
----------------	---

ЧАСТИНА 3. СПЕЦІАЛІЗОВАНА ХІРУРГІЯ

3.1. Хірургічні захворювання грудної клітки та її органів	12
--	----

Загальні питання хірургічної техніки при втручаннях на грудній клітці та її органах.....	12
--	----

3.1.1. Гострі хірургічні захворювання грудної клітки та її органів	27
---	----

Пневмоторакс (синдром колапсу легень)	27
--	----

Загальні питання лікування колапсу легень.....	27
--	----

Лікування спонтанного пневмотораксу.....	27
--	----

Лікування травматичного пневмотораксу.....	31
--	----

Рідина у плевральній порожнині (синдром рідини у плевральній порожнині)	33
--	----

Легенева кровотеча (синдром легеневої кровотечі)	36
---	----

Гнійно-запальні захворювання грудної клітки та її органів (синдром запального ураження легень і плеври)	38
--	----

Загальні питання лікування запального синдрому в торакальній хірургії.....	38
--	----

Емпієма плеври.....	39
---------------------	----

Медіастиніт.....	45
------------------	----

Порушення прохідності трахеї і бронхів (синдром асфіксії)	49
--	----

Загальні питання лікування порушення прохідності трахеї і бронхів.....	50
--	----

Сторонні тіла трахеї і бронхів.....	53
-------------------------------------	----

Травматичне пошкодження стравоходу (синдром травматичного ушкодження стравоходу)	57
---	----

Лікування стороннього тіла стравоходу.....	57
--	----

Лікування механічної травми стравоходу.....	59
---	----

Спонтанний розрив стравоходу (синдром Бурхава).....	62
---	----

Лікування хімічного опіку стравоходу.....	63
---	----

3.1.2. Хронічні хірургічні захворювання грудної клітки та її органів	68
---	----

Запальні захворювання легень (запальний синдром у торакальній хірургії)	68
--	----

Абсцес легень.....	68
--------------------	----

Гангрена легень.....	73
----------------------	----

Кісти легень.....	75
-------------------	----

Бронхоектатична хвороба.....	77
------------------------------	----

Бронхіальні нориці (синдром бронхіальної нориці)	80
---	----

Бронхіальні нориці.....	80
-------------------------	----

Пухлини легень і плеври (синдром пухлинного ураження легень і плеври)	84
--	----

Пухлини легень.....	86
---------------------	----

Пухлини плеври.....	91
---------------------	----

Хірургічні захворювання середостіння	94
---	----

Кісти середостіння.....	94
-------------------------	----

Новоутворення середостіння.....	96
---------------------------------	----

Хірургічні захворювання стравоходу (синдром дисфагії)	101
--	-----

Дивертикули стравоходу.....	101
-----------------------------	-----

Новоутворення стравоходу.....	104
-------------------------------	-----

3.2. Травма органів черевної і грудної порожнин та політравма	112
--	-----

Травма живота і його органів (синдром травматичного ушкодження живота)	112
---	-----

Загальні питання розподілу та діагностики травм живота і його органів.....	112
--	-----

Лікувальна тактика при закритій та відкритій травмі живота і його органів.....	120
--	-----

Ушкодження порожнистих органів.....	121
-------------------------------------	-----

Ушкодження паренхіматозних органів.....	124
---	-----

Ушкодження великих судин заочеревинного простору.....	127
---	-----

Травма прямої кишки та промежини (синдром травматичного ушкодження прямої кишки та промежини)	128
--	-----

Організація лікувально-діагностичної допомоги хворим з підозрою на травму прямої кишки.....	128
---	-----

Травма прямої кишки та промежини.....	128
---------------------------------------	-----

Травма грудної клітки та органів грудної порожнини (синдром травматичного ушкодження грудної клітки)	130
---	-----

Загальні питання розподілу, діагностики та лікування травм грудної клітки та її органів.....	130
--	-----

Відкриті ушкодження грудної клітки.....	155
---	-----

Післятравматичні ускладнення торакальної травми.....	162
--	-----

Політравма (множинна травма)	163
---	-----

3.3. БОЙОВА ХІРУРГІЧНА ТРАВМА	172
--	-----

Загальні питання військової медицини.....	172
---	-----

Особливості іпошкоджень біологічних тканин при вогнепальних пораненнях, термінологічні дефініції бойової хірургічної травми.....	172
--	-----

Організація та зміст медичної допомоги в умовах бойових дій.....	178
--	-----

Хірургічна обробка вогнепальних ран.....	184
--	-----

Особливості надання медичної допомоги при вогнепальних пораненнях різних локалізацій.....	188
---	-----

3.4. Гнійні хірургічні захворювання	194
Рани і ранова інфекція	194
Класифікація ран	194
Збудники гнійної хірургічної інфекції та умови її розвитку	195
Біологічні й клінічні аспекти гнійної рани	198
Первинна хірургічна обробка ран	200
Принципи і методи лікування гнійних ран	202
Гнійні захворювання шкіри і підшкірної клітковини (синдром гнійного ураження шкіри та підшкірної клітковини)	207
Фурункул	207
Карбункул	209
Гідраденіт	210
Абсцес	212
Бешихове запалення	214
Еризипелоїд	216
Гнійні захворювання пальців та кисті (синдром гнійного ураження пальців та кисті)	217
Панарицій	217
Гнійні захворювання міжм'язових та клітковинних просторів (синдром гнійного ураження міжм'язових та клітковинних просторів)	235
Флегмона (загальні питання)	235
Флегмони кисті	241
Флегмона шиї	252
Флегмони тулуба	255
Гнійні захворювання кісток	262
Класифікування остеомієліту	262
Гематогенний остеомієліт	263
Післятравматичний остеомієліт	265
Хронічний остеомієліт	266
Первинно-хронічні остеомієліти	268
Гнійні захворювання суглобів	269
Гострий гнійний бурсит	273
Синдром діабетичної стопи	276
Специфічна анаеробна хірургічна інфекція	295
Правець	295
Газова гангрена (клостридіальна хірургічна інфекція)	299
Неклостридіальна анаеробна хірургічна інфекція	302
Сепсис	304
Загальні питання розвитку, діагностики й лікування генералізованих запальних реакцій (сепсису)	304
3.5. Термічні, хімічні, радіаційні ураження та холодова травма	310
Термічна травма	310
Загальні поняття про опіки та опікову хворобу	310
Термічні опіки	313
Термоінгаляційні ураження	318
Опікова хвороба	321
Лікування термічної травми	332
Лікування опікової хвороби	345
Хімічні опіки	349
Електротравма	356
Радіаційні (променеві) ураження	362
Холодова травма	364
3.6. Хірургічні захворювання судин	373
3.6.1. Хірургічні захворювання артеріальних судин	373
Пошкодження кровоносних судин	373
Загальні питання лікування пошкоджень кровоносних судин	373
Аневризми кровоносних судин	400
Облітеруючі ураження артерій (синдром хронічної ішемії нижньої кінцівки)	404
Облітеруючий атеросклероз	404
Облітеруючий ендартеріт	410
Облітеруючий тромбангіт (хвороба Бюргера)	413
Неспецифічний аортоартеріт	416
Діабетична ангіопатія (загальні поняття)	419
Діабетична ангіопатія нижніх кінцівок	420
Гостра артеріальна непрохідність (синдром гострої ішемії)	425
Гостра артеріальна непрохідність судин нижніх кінцівок	425
3.6.2. Хірургічні захворювання вен нижніх кінцівок	430
Хронічна венозна недостатність (синдром хронічної венозної недостатності)	430
Загальні питання розвитку, проявів та розподілу хронічної венозної недостатності вен нижніх кінцівок	431
Варикозна хвороба вен нижніх кінцівок	436
Ускладнення варикозної хвороби	456
Посттромботична хвороба	466
3.7. Хірургічні захворювання ендокринних органів	475
Хірургічні захворювання щитоподібної залози	475
Пухлинні ураження щитоподібної залози без порушення її функції (синдром гіпертрофії та пухлинного ураження щитоподібної залози)	475
Рак щитоподібної залози	477
Тиреотоксикоз (синдром тиреотоксикозу)	481
Запальні захворювання щитоподібної залози (синдром запалення щитоподібної залози)	483
Операції на щитоподібній залозі	485
Малоінвазивні хірургічні втручання	488
Хірургічні захворювання прищитоподібних залоз (синдром гіперкальціємії)	490

Первинний гіперпаратиреоз (хвороба Реклінгаузена).....	490	Рабдоміома серця.....	545
Операції на прищитоподібних залозах	491	Первинні злоякісні пухлини серця.....	545
Хірургічні захворювання наднирників.....	492	Шемічна хвороба серця.....	546
Пухлинні ураження наднирників.....	492	Гострий інфаркт міокарда	551
Хвороба і синдром Іценка – Кушинга	493	Перикардити	551
Первинний гіперальдостеронізм (синдром Конна)	494	Тампонада серця.....	554
Феохромоцитома.....	494	Констриктивний перикардит	555
Операції на надниркових залозах.....	495	Брадїаритмії	556
3.8. Кардіохірургія	500	Дисфункція синусового вузла	556
Загальні питання анатомії та фізіології		Порушення атріовентрикулярного проведення.....	558
серцево-судинної системи.....	500	Травма серця.....	561
Клінічна анатомія серця.....	500	3.9. Хірургічні захворювання молочної залози.....	563
Клінічна анатомія системи кровообігу	501	Загальні питання анатомії та фізіології	
Фізіологія серцево-судинної системи.....	502	грудних (молочних) залоз	563
Коронарний кровообіг	503	Запальні захворювання молочної залози.....	566
Вроджені вади серця.....	504	Гострий мастит.....	567
Дефект міжпередсердної перегородки.....	507	Хронічний мастит	571
Дефект міжшлуночкової перегородки	509	Дисгормональні захворювання	
Відкрита артеріальна протока	511	молочної залози.....	573
Коарктація аорти	512	Фіброзно-кістозна мастопатія.....	573
Аномалія Ебштейна.....	513	Пухлини молочної залози	577
Тетрада Фалло.....	515	Доброякісні пухлини молочної залози.....	577
Транспозиція магістральних судин.....	517	Злоякісні пухлини молочної залози.....	579
Синдром гіпоплазії лівих відділів серця.....	518	Захворювання грудної залози у чоловіків.....	587
Набуті вади серця	520	3.10. Основи трансплантології.....	589
Стеноз мітрального клапана	520	Загальні питання трансплантології.....	589
Недостатність мітрального клапана	526	Основи трансплантаційної імунології.....	590
Стеноз аортального клапана.....	529	Донорське забезпечення трансплантації	594
Недостатність аортального клапана	532	Трансплантація нирки	601
Недостатність тристулкового клапана	535	Трансплантація підшлункової залози.....	605
Стеноз тристулкового клапана.....	538	Трансплантація печінки	612
Багатоклапанні вади серця	539	Трансплантація серця	616
Мітрально-аортальний стеноз.....	539	3.11. Основи пластичної хірургії	620
Мітральний стеноз у поєднанні з аортальною недостатністю	540	Історичні аспекти пластичної хірургії.....	620
Мітрально-аортальна недостатність	540	Загальні принципи організації реконструктивної та пластичної хірургії.....	624
Мітральна недостатність у поєднанні з аортальним стенозом	541	Загальні питання корекції методами місцевої пластики функціональних та косметичних порушень.....	628
Мітрально-трикуспідальний стеноз	541	Питання пластичної та реконструктивної хірургії.....	649
Мітрально-аортально-трикуспідальний стеноз.....	541	Шкірні та підшкірні новоутворення.....	649
Пухлини серця.....	543	Список літератури	705
Міксوما серця	543		
Ліпома серця	545		
Папілярна фіброеластома серця	545		